

jure caro ejus post lavacrum velut caro pueri parvi apparuisse memoratur, sive quia cunctos in Christo baptizatos, in unam parit gratia mater infanctum, seu magis ile sit intelligendus puer, de quo dictum est: *Parrulus natus est nobis, filius datus est nobis* (Isai. ix), cujus corpori per baptismum tota credentium soboles adunatur, et ut cuncta hic baptismi scires sacramenta permonstrata, in quo

abrenuntiare Satanæ fidem confiteri præcipimur, negat se Naaman ultra diis alienis litaturum, soli per omnia Domino servitutum. Patrem quoque terræ sanctæ secum tollere gaudet, quia baptizatos oportet quoque Dominici corporis participatione confirmari. Merito igitur Naaman, cujus dum aqua corpus abluitur, fide peccus imbutur, id est populus gentium Judæis lepra contumaciæ squalentibus antefertur.

ALIQUOT QUÆSTIONUM LIBER.

QUÆSTIO PRIMA.

De stella et magis.

Putant quidam magos qui ad Dominum in carne natum ab Oriente venerunt, eumque oblati muneribus adoraverunt, nequaquam ipsos in eisdem muneribus mysteria illa nobilissima, quæ nunc sancta Ecclesia sublimiter intelligit intellexisse, videlicet, in auro regem, in thure Deum, in myrrha hominem suo tempore moriturum ac sepeliendum, sed plus in mysteriis quam in conscientiiis proferentes, ea simpliciter quæ in sua patria pretiosiora nascebantur ei quem adoraturi venerant regi obtulisse pro munere. Sed si verba ipsorum diligenter pensamus, quia hæc Jerosolymam venientes dixerunt: *Ubi est qui natus est Rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* (Matth. ii), longe aliter fuisse comperimus. Constat quippe illos hominem intellexisse eum, propter quod dicunt: *Ubi est qui natus est*. Constat et regem, quod et ipso verbo declarat. Constat et Deum credidisse, unde et consequenter adjungunt: *Et venimus adorare eum*. Neque enim homines doctissimi, eum quem tantummodo hominem, regem ac non Eliam Deum crederent tam longe adoratori venient. Qui etiam hoc nobilissime ac divinissime de eo senserunt, quod cum esset Rex Judæorum, ad salvandas etiam gentes, quæ in ipsum credere atque ad illum venire vellent, esset idoneus, quod suo maxime adventu probaverunt, et actu. Sed et stella, quæ eis apparuit quidam minus diligenter Scripturam intuentes, eam ab Oriente usque ad viciniam Bethlehem ducem eis i ineris exstitisse dixerunt, viæque præviam. At ubi, relicta via Bethlehenitica, ad Jerosolymam iter et oculos deduxerunt, disparuisse stellam, quæ eos ducebat, donec rursus a Jerosolymis pedem referrent ad Bethlehem. Quod nequaquam ita esse factum ipsa Evangelii veritas inquisita demonstrat, sed potius in Oriente tantum eos stellam vidisse, statimque intellexisse quia hæc ortum nati in Judæa regis signaret, de quo prælixerat Balaam: *Orietur stella ex Jacob, et consurgat virga de Israel, et percutiet duces Moab* (Num. 24). Et ipsi enim cum essent astrologi, diligenter ea quæ de stella sunt dicta memoriæ commendaverant. Itaque statim ut eam viderunt, venerunt, in Judæam, in qua natum regem noverant, et præcipue ad regiam civitatem, ut ubi ejus nativitatem magis cognitam credebant invenirent. Cumque testimoniiis prophetiis in Bethlehem illum natum cognovissent, mox illuc iter agentes, stellam quam in Oriente viderant, ducem habere niverunt. Sic enim habes in Evangelio, primo dicentibus ipsis magis: *Ubi est qui natus est Rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente*. Neque enim dicebant, Quia ab Oriente nos usque ad hæc loca præviando perduxit. Deinde etiam evangelista protestante de ipsis: *Qui cum audissent regem abierunt, et ecce stella quam viderant in Oriente antecedebat eos*. Neque enim vel ipse scripsit quod alibi stellam quam in Oriente tantum vidissent, donec audito rege ad Bethlehem iter dirigerent. De

* Deest negandi particula.

qua stella notandum quia nequaquam eis Bethlehen. venientibus in summa cœli altitudine inter cæteras stellas, sed in vicinia terræ visa est. Cum enim dicat evangelista: *Antecedebat eos usque dum veniens staret ubi erat puer*, patenter insinuat tum viciniam eam domui in qua erat puer stetisse. Namque sidera quæ in summo sunt cœlo locata, ubi ad centrum cœli pervenerint, quamvis amplissima sit civitas, unicuique domui supra verticem stare videntur.

QUÆSTIO II.

De eo quod dicit Apostolus: *A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi* (II Cor. xi).

Quod dicit Apostolus: *A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi*, significat se ab eis quinquies flagellatum, ita tamen ut nunquam vicibus quadraginta, sed semper una minus tricies et novies feriretur. Præceptum namque erat legis, ut cum delinquentem judices verberarent, ita modum vindicæ temperarent, ut plagarum modus quadragenarium numerum minime transcenderet, ne *scde* (inquit) *laceratus coram te frater tuus jaceat* (Deut. xxv). Quod ita intelligendum, ab antiquis ita intellectum, testatur etiam pictura ejusdem libri, quam reverendissimus ac doctissimus Cudum Orientalium Anglorum antistes, veniens a Roma secum in Britanniam detulit, in quo videlicet libro omnes pene ipsius apostoli passiones sive labores per loca opportuna erant depictæ. Ubi ita hic locus depictus est, quasi denudatus jaceret Apostolus laceratus flagris, lacrymisque perfusus. Superastaret autem ei tortor quadrifidum habens flagellum in manu, sed unam e fidibus in manu sua retentam; tres vero reliquis solum ad feriendum habens exertas. Ubi pictoris sensus facillime patet, quod ideo ternis fidibus eum fecit verberare, ut inde plagarum quadragenarium numerum a compleret. Si enim quaternis fidibus percuteret, decies percutiens sexaginta plagas faceret; si vero ternis tredecies feriret, unde quadraginta plagas impleret? Itaque licebat quidem Judæis quadragies peccantem percutere, sed illi soli aliquid donantes de suo, ac misericordiam præstantes, unde quadragies Apostolum percutiebant. Quod autem ait idem Apostolus genere feminino quadragenas plagas se accepisse, utique significat, quas quinque vicibus una minus quadragenis perpassus. Pro quo verbo simpliciter in Græco dictum *τεσσαράκοντα πὰρ μίαν*, id est, quadraginta præter unam.

QUÆSTIO III.

De eo quod ibidem dicit Apostolus: *Nocte et die in profundo maris sui* (II Cor. xi).

Quod ait idem Apostolus: *Nocte et die in profundo maris sui*, quosdam audivi astruentes, quod b. v. t. memoriae Theodorus, doctissimus vir archiepiscopus quondam gentis Anglorum ita exposuerit, quia fuerit in Lizico quædam fovea nimis alta, ad tormenta noxiorum parata, quæ, ob altitudinem immensam, profundum maris soleret appellari, cujus cœnum et obscuritatem Paulus inter alia innumera sustinuerit

^b *Quadráginta* haud dubie est legendum.

pro Christo. Verum si venerabilia Patrum scripta A replicemus, patet profecto quia nihil in his verbis aliud quam hoc quod sonat intelligere solebant, id est, quoniam Apostolus casu aliquo deveniens in profundum maris, ac die simul et nocte fluctibus circumseptus, post hæc ad aera liberum terramque Deo gubernante redierit. Unde et inter miracula divina ascribunt quod homo tanto tempore sub undis retentus, neque a circumpositis præfocari aquis, neque a belluis maris devorari poterit. Denique non amplius Petrum super undas ambulante nec demersum, quam Paulum sub undis retentum nec necatum prædicant esse mirandum. Quod si utriusque apostoli tam dispari miraculo mysticum aliquid intelligere volumus, in promptu est, quod Paulus non solum tertio naufragus, sed etiam nocte ac die in profundo maris positus atque ubique protectus ac liberatus a Domino, significat ju-tos de cunctis periculis eruendos a Domino. Nec tantum de tentationibus extrinsecus ingruentibus salvandos, verum et si mortis ipsius videantur gurgite depressi, atque ab humanis rebus absconditi, nihilominus virtute sui conditoris eos esse revocandos ad vitam. Porro Petrus super undas vento commotus liberis passibus incedens, sed ubi ob timorem mergi cepit, dextera Christi erectus, significat eosdem electos omnia impiorum tentamenta ac persecutiones diabolico instinctu sibi illatas, fide invicta superare, et quasi pro nihilo contemere, nec omnino posse sæculi fluctibus immergi, qui præsens semper auctoris sui complectuntur auxilium. Qui si aliquando ut homines turbati cœperunt, mox eripiantur ab eo, quem sine intermissione solent invocare, dicentes: *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.*

QUÆSTIO IV.

De eo quod idem dicit Apostolus: Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus, etc. (Hebr. x).

Quod dicit Apostolus: *Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus*, hunc habet sensum. Quod opus est vos ipsos vestras ultum ire injurias, qui nec corda hinc mium nosse, nec agnita illorum scelera tranquillo valetis animo judicare? Quin potius quod in vos peccatur, quasi fratibus et proximis ex corde remittite, ut et vobis vestra Deus peccata remittat, scientes quia si corrigi voluerint, eos socios honorum habebitis. Sin alias, rectius divino iudicio, quod errare non potest sicut nec irasci potest, quam vestro damnabuntur. *Mi hi* (inquit) *vindictam reservate, et ego retribuam.* Et quia non solum mala improborum patienter sustinere, sed et bona illis nostra libenter impendere debemus, quibus superati ad amorem nostrum redeant, et virtutem mansuetudinis ac patientiæ nostræ admirantes etiam imitari incipiant, relictisque ad virtutum opera convertantur, ammonendo subjungit: *Si esurierit inimicus tuus, cibi illum; si stitit, potum da illi, hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus (Rom. xii).* Caput enim illius mentem ejus dicit, quæ in cunctis actibus sive cogitationibus nostris quasi arcem et presidium tenet. Carbones vero ignis flammam dilectionis appellat, de qua Dominus in Evangelio: *Ignem (inquit) veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat (Luc. xii)?* Absit enim ut credamus Apostolum vel Salomonem, de cuius Proverbiis hanc sententiam sumpsit, hoc nos docere voluisse, ut eo animo eaque intentione bona faciamus adversariis nostris, ut ipsi in his ingrati persistentes majora perpetuo tormentorum patiantur facienda. Sed hoc potius jubent, ut misericordiam facientes egentibus inimicis, emolliamus fomentis beneficiorum tumorem ac duritiam cordis illorum, eosque ad redamandos nos in Domino excitare, adhibito dilectionis igne, studiamus.

QUÆSTIO V.

De illo ejusdem Apostoli: Unusquisque in suo sensu abundet (Rom. xiv).

Quod ait Apostolus: *Unusquisque in suo sensu abundet*, nonnulli ita dictum putant, quasi diceret: Sufficit unicuique ad justitiam facere quæ sibi optima videntur. Quod nequam ita intelligendum est. Quid enim si hæreticus est, putans se catholicum esse, si quis male conversatur, existimans rectam esse viam veritatis, quam incedit, nunquid talis operatio sufficit illi ad opus justitiæ, per quod ad salutem perveniat, maxime cum non dicat Apostolus indicativo modo, *Abundet*, ac imperativo: *Unusquisque in suo sensu abundet*? Præcepit ergo ut si sublimiora sacramentorum divinarum arcana capere nequimus, in his tamen quæ veraciter credenda ac confitenda intelligimus et sentimus, humiliter ac devote Domino serviamus. Sic etiam implebitur quod jussit, ut unusquisque in suo sensu abundet, cum in eis quæ a magnis doctoribus credenda vel agenda didicimus, abundanter bonis operibus insistere curamus, quatenus per executionem eorum quæ novimus, etiam ad agnitionem sublimiorum, quæ necdum novimus, mereamur attingere. Unde bene subjungit: *Si quid aliter sapitis, et hoc quoque vobis Deus revelabit (Ibid.).* id est: Si bona quæ nostis per charitatem operamini, tribuet vobis divina gratia, ut si quid aliter quam decet sapitis, et hoc aliquando intelligiti. Sicut beato Cypriano contigisse perspicuum est, qui cum suis coepiscopis, qui erant in Africa, rebaptizandos esse hæreticos contra morem Ecclesiæ statuit. Sed quia in suo sensu, qui sibi rectus videbatur, bonis abundare operibus studuit, mox corrigi meruit, atque ad universalem sanctæ Ecclesiæ normam spirituum virorum institutio re redaci.

QUÆSTIO VI.

De verbis David quibus Saul et Jonathan filium interfectos ploravit.

Quod interrogasti de verbis David, quibus Saul et Jonathan filium ejus interfectos plorabat, in quo ploratu etiam montibus Gelboe, in quibus interfecti sunt, maledicere videtur, quomodo convenienti tempore vel mysterio Dominiæ passionis, ita ut hæc (sicut scribis) per omnes Ecclesias quasi in memoriam ejusdem passionis in responsoriis in Sabbato sancto Paschæ dicantur, quasi rex impius, et pro suo scelere interemptus ab hostibus, morte poenite figurare innocentem regis Christi, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. i), scire debes quia veraciter Saul, qui post unctionem sacri chrismatis, a quo et Christus Domini vocatus est, ab hostibus occidi meruit, mortem veri Christi, quam sine culpa occidere dignatus est, iussit. Unde bene Gelboe v. *lutatio*, sive *decursus*, interpretatur. Volubantur enim in sorde peccatorum, juxta illud Proverborum, *Sus lota in volutabro luti (II Petr. ii)*; atque a re-titudine viæ salutaris aberrantes, jamjamque ad inferiora, id est, hujus sæculi desideria inflata decurrebant, ob quorum desiderium regem caeli et terræ in mortem tradere non dubitabant. Propter quod merito eis optatur ne rorem de caelo pluviamve suscipiant: quod hodie rebus ipsis videmus impletum in eo quod eos gratia cœlestis deserens translata est ad plebem gentium. Quod etiam Isaias sub figura vineæ futurum illis ex persona Domini comminatus est, dicens: *Et nubibus mandabo ne pluam super eam imbrem (Isai. v).* Quod est aperte dicere: Et apostolis atque apostolicis viris omnibus mandabo, ne illis ultra verbum vite prædicent, sed irrigatione verbi cœlestis, quod a se protervi repulerunt indignos, in sua stervitate vacuos ac perpetuo igni comburendos relinquant. Nec tibi absurdum videri debet ut mala reproborum acta boni aliquid significant, aut rursum bona justorum opera in contraria significatione ponantur. Lege enim Moralia sancti papæ

Gregorii, ubi exposuit quomodo beatus Job male dixerit diei suo, dicens: *Pereat dies in quo natus sum*, etc. (*Job* iii), et videlicet quia usitatissimum est in Scripturis ut et bona in malorum, et in significatione bonorum mala hominum gesta accipiuntur. Denique Uriam fidelissimum regis David militem, ac pii-sima atque innocentissima ejus opera vel dicta, in mala significatione, et e contra ipsum David in maximo suo scelere in bona accipiendum interpretatur. Alioquin si non et per mala bonum, et malum significari per bonum posset, nunquam liceret nigro atramento, sed semper lucido auro deberet scribi: quia *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ul.æ* (*I Joan.* i), nec rursus in titulis psalmodum nomen Absalon et Doeg hominum reproborum minio fulgente, sed solo atro colore deberet ascribi. Sicut ergo in paginis librorum quovis colore et mala possumus et bona absque ulla reprehensione figurare, ita etiam in parte significationum per quolibet hominum gesta et bona rectissime et mala possunt exprimi. Quamvis et multo sapius contingat, et multo dulcius audiatur, bona per bona, et mala figurari per mala. Sicut autem in pictura parietum, neque obscuro *Athiopem* candido, neque candidi corporis sive capilli *Saxonem* atro decet colore depingi, ita in retributione meritorum juxta suum quisque opus recipiet, et qualis erit actu, talis etiam parebit vultu in judicio; neque omnino ad rem quid quisque figurarit, sed quid egerit pertinebit.

QUÆSTIO VII.

Quid sit in psalmo: Ignitum eloquium tuum vehementer (*Psal.* cxviii).

Interim quæristi quid sit in psalmo: *Ignitum eloquium tuum vehementer*. Quod verbum et in Proverbis positum est: *Omnis sermo Dei ignitus* (*Proverb.* xxx). Scito ergo quod hoc: verbum longe aliter quam sonare videtur accipiendum est. Ignitum namque solet dici, quod totum igne perflusum et impletum est, verbi gratia, sicut ferrum et æs mediis in ignibus liquefactum, imo igne plenissimum. In qua figura dictum est de Joseph: *Eloquium Domini ignovit eum* (*Psal.* civ), id est, ita ardore et flamma divinæ virtutis implevit, ut ipse totus spiritu Dei accensus, et quasi igne videretur esse perflusum. Quales erant qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperit nobis Scripturas?* (*Luc.* xxiv). Quod vero eloquium Domini ignitum, vel sermo Dei ignitus asseveratur, illud tanquam igne examinatum debet accipi, instar auri vel alterius cujuslibet metalli, quod igne conflatum, sordem in se alienam atque inutilem non continet, et totum quidquid in eo residet, verum et perfectum, et omnivitionum contagione purgatum est. Sic etenim eloquia Domini æternorum in se bonorum fidem continentia, vera omnia sunt, et non otiose neque inutiliter constituta. Unde et Dominus ait: *Quia tota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant* (*Matth.* v), ne quid illic esse quod non perfectum ac proprium sit æstimetur. Ignitum igitur igne examinatum, sive igne purgatum (*I Reg.* xii), intellige. Ex uno ergo Græco, quod est *πεπρωμένον*, utrumque Latine et ignitum, et igne examinatum pro interpretum voluntate translatum est. Nam et ubi dictum est: *Eloquia Domini igne examinata*, in Græco idem unus sermo positus est *πεπρωμένα*. Ex quo etiam verbo derivatum est, *igne nos examinasti* (*Psal.* lxxv): quod quidam dixere: *Ignisti nos*. Ignitus est autem, sive igne examinatus, omnis sermo Dei, quia per illuminationem sancti Spiritus sacra ac firma est veritate subnixus.

QUÆSTIO VIII.

De reductione arcæ Domini de domo Aminadab per regem David.

Congregavit autem rursus David omnes electos ex Israel triginta milia, et cætera (*I Reg.* vi). In hi-

istoria beati regis et prophetæ David, qua arcam Dei reduxisse narratur, humilitas approbata, superbia damnata, et temeritas vindicata monstratur. Quia et ipse David, qui coram arca Domini humiliter saltare non erubuit, mox promissionem Filii Dei ex sua stirpe nascituri suscipere promeruit. Et conjux, quæ eandem ejus humilitatem despexit, ejus semine secundari non est merita, sed perpetuæ sterilitatis pœnas luit. Sacerdos quoque qui arcam Dei inconsiderata temeritate tetigit, ausus sui reatum immatura morte purgavit. Ubi intueri necesse est quantum delinquat qui ad corpus Domini reus accesserit, si devotus ille sacerdos morte militatur, qui arcam illam, Dominici videlicet corporis figuram, minori quam debuit veneratione corripuit. Verum juxta allegoriam David Christum, arca Ecclesiam significat. Quæsitivus autem David arcam in suam civitatem adducere, sed causa interveniente contraria, ad tempus eam alibi divertit, ac sic deinceps quod multum desideraverat explevit. Quia Dominus in carne apparens Evangelium filis Israel, suæ videlicet genti prædicavit, sed cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. Sed ut hæc enucleatus per singula videamus, congregavit David omnes electos ex Israel triginta milia, quia Dominus Ecclesiam primitivam ex Israel instituit, non quidem omnem Israel, sed electos quosque sibi consocians. Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ, sed filii promissionis deputantur in semine. Qui triginta milia esse referuntur, id est, fidei, operis et spei firmitate perfecti. Tria enim propter confessionem sanctæ Trinitatis ad fidem pertinent, decem propter Decalogum Legis ad opera, mille propter sui perfectionem ac spem vitæ æternæ, qua superius aliquid non est, sicut numerus milenario nullus major est. Et si enim decem milia, si triginta milia, si etiam mille milia dixeris, non ipsum mille numerando transcendes, sed vel per se vel per minores numeros sapienter ducendo multiplicas. Tria ergo per decem multiplica, ne fides sine operibus mortua sit; item triginta per mille multiplica, ut fides quæ per dilectionem operatur non alibi quam in cælis retributionem speret. Electi igitur ex Israel, populos recte credentes, operantes, sperantes, insinuent; viri autem Juda, qui erant cum David, ipsos apostolos et doctores qui lateri Christi quasi familiarium adhererant, indicent. Quo utroque stipatus exercitu Dominus, arcam adducere, id est, Ecclesiam dilatate, et in eorum qui non crederant, cordibus inserere gaudet. Imponitur autem arca plastro novo, ut novi testamenti gratia renovatis in baptismo mentibus infundatur, novumque vinum novis v. ribus conservandum mandetur. Erat quidem prius arca in domo Aminadab, qui erat in Gaba, quia eadem quæ nunc prædicatur Ecclesiæ fides, et ante incarnationis Dominicæ tempus florebat, in his qui patriarcharum prophetarumque sunt devotionem secuti. Aminadab enim qui interpretatur *pater meus spontaneus*, vel Abraham patrem fidei, vel Moysen legislatorem significat; qui uterque in Gaba custodit arcam, quia sublimi virtutis exemplo credentium pectora nunt. Unde et Gaba collis interpretatur, qui locus est in civitate Cariathiarim. Elata ergo foris arca Iudebat David, et omnis Israel coram Domino diversis musicorum generibus, quia mox inchoante novæ gratiæ præconio, Dominus ad exhibendas Deo Patri laudes humilitatis omnes invitavit dicens: *Qui mihi ministrat, me sequatur* (*Joan.* xii): alii dando per spiritum sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii genera linguarum, alii gratiam curationum, etc. Sed his atque hujusmodi curisatum generibus progrediente arca, id est, crescente Ecclesia primitiva, ventum est ad arcam Nachor, id est, arcam preparatam, gentium videlicet Ecclesiam, fidei veritate conscrandam, de qua Joannes ait: *Et permundabit arcam suam* (*Matth.* iii). Ubi sacerdos, qui arcam incautus quasi corrigendo tetigit,

mox a Domino percussus occubuit, quia Judæorum populus dom genibus invidet, salutis se munere privat, dum Legem vult Evangelio miscere utriusque sibi gratiam tollit. *Et tenuit eam*, inquit, *quoniam calcitraverant boves (II Reg. vi)*. Boves quippe calcitrare est, prædicatores Evangelii liberius circa fidem agere, neque secundum consuetudinem Legis ingredi, sed Sabbata, nemenas, circumcisionem, victimasque spiritualiter interpretari. Quos velut errantes corrigere tentabant, qui descedentes de Judæa docebant fratres: *Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non poteritis salvi fieri (Act. xv)*. Et de quibus Jacobus ad Paulum: *Vides, inquit, frater, quot millia sunt in Judæa, qui crediderunt, et omnes hi æmulatores sunt legis (Act. xxi)*. Ob causam ergo sacerdotis occisi, David noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David, sed divertit eam in domum Obededom Gethæi, quia respuentibus verbum Judæis, ne amplius audita et non suscepta prædicatio uceret, apostoli ab eis ablati, et ad gentes imbucdas sunt missi. Unde et locus aræ Nachor, quæ gentium fidem Domini gratiæ præparatam demonstrat, percussio Oza nuncupatur, videlicet quia illum delicto salus est gentibus. Obefeldom namque qui interpretatur *serviens homo*, ille est utique de quo Dominus ad Patrem: *Constitues, inquit, me in caput gentium, populus quem non cognovi servivit mihi (Psal. xvii)*. Ubi et Judæorum abjectionem, quasi Oza mortem præmittens, ait: *Eripies me de traditionibus populi (Ibid.)*. Nomen quoque urbis congruit. Gethæ enim interpretatur *torcular*, significans crucem in qua vitis vera calcari et exprimi designata est. A qua cunctus gentium populus merito Gethæus appellari potest, cum dicit: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Galat. vi)*. Tres autem menses quibus ibidem arca demoratur, fides, spes et charitas sunt. Sicut enim diebus adimpletur mensis, ita singulæ virtutes suis quæque passibus ad perfectionem perveniunt. Hi menses quousque plenitudo gentium intret, non cessant. Tandem rediens David arcam inducit in civitatem David, quia Dominus et Enoch et Elia prædicantibus, convertet corda patrum in filios. Boves et arietes immolans, id est eos qui arcam Domini trisurant, et ovium ejus ducatum gerunt martyrii sanguine coronans, et ipse quoque suæ Incarnationis et passionis exemplum eatenus Judæis non creditum palam manifestans. Hoc enim significat quod et ipse David accinctus erat ephod lineo. Nam linum quod terra procreatum multiplici labore ad candorem vestis pervenit, veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis ostendit. Verum cunctis exsultantibus, et ad aræ cælestis introitum hymnos resonantibus, sola Michol filia Saul arcam ducentibus abest. Quin etiam e speculis David respicit humiliatum, quia credentibus in mundi fine Judæis, erunt nonnulli qui Christum professione, sed opere sequentur Antichristum. Quibus merito congruit quod eadem Michol, quæ ob figurandam instabilitatem carnalium *æqua omnis* interpreta ur, non uxor David, sed filia Saul appellatur, quia qui Christo fidelitatem servant non illius regno coronandi, sed persecutorum ejus quos imitaverit, sunt anathemate damnandi. Verum pravi succenseant, humilitatem Ecclesiæ contemnant, nihilominus arca Domini locum suum ingreditur. Ponitur in medio tabernaculi, quod tenderat ei David, id est, fides Ecclesiæ prædicatur, proficit, iustitur cordibus omnium, quos Dominus ad vitam præordinaverat æternam. Offerit David holocausta et pacifica coram Domino, fidem devotionemque Ecclesiæ commendat Patri Christus, qui est ad dexteram Dei, qui et interpellat pro nobis (Rom. viii). Qui, in exemplum David, fideles humilesque benedicens, salutaris mysterii pascit alimentum. Partitur singulis collyridum panis unam, illius utique, qui de cælo descendit, et dat vitam huic mundo; et assaturam bubulæ carnis unam, illius scilicet vituli saginati,

A qui pro revertente ad patrem filio juniore matris et igne passionis assatus est, dicens: *Exaruit tanquam testa virtus mea*; et similitam fraxim oleo, carnem videlicet a peccati labe mundissimam, sed ob humanæ salutis uberrimam dilectionem crucis sartagine tostam. Et merito una panis collyrida, una carnis assatura datur, quia unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium. Aliter hæc munera fideles accipiunt, quando unus panis, unum corpus omnes sumus in Christo, et suæ carnis lasciviam singuli castigantis, ac servituti subjicientes, sancti Spiritus igne deorunt, nec non et honorum fructus operum oleo misericordiæ pinguisimos com passione fervesciunt.

At contra filia Saul frustra cubiculum regis ingressa, nullos concepti seminis fructus dat: quia qui verbum Dei aure tenus percipiunt, absque boni operis prole diem perpetuæ mortis expectant.

QUÆSTIO IX.

De angelis.

Angelorum natura, creatio et status qualis? Angeli ante creationem mundi creati sunt; et ante omnem creationem angelorum diabolus est conditus, sicut scriptum est: *Ipsæ est principium viarum Dei*. Unde et ad comparisonem angelorum archangelus appellatus est. Pius enim creatus existit ordinis prælatione, non temporis quantitate. Primatum habuisse (sic) angelorum diabolum, ex qua fiducia cecidit, ita ut sine reparatione laboretur, cujus prælationis excellentiam propheta his verbis annuntiat: *Cedri non fuerunt aliores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitate n illius*. Omne lignum paradisi non est assimilatum illi, quomodo speciosorem fecit eum Deus. Distat conditio angeli a conditione hominis: homo enim ad similitudinem Dei conditus est; archangelus vero qui lapsus est, signaculum Dei similitudinis appellatus est, testante Domino per Ezechielem: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti*. Quanto enim subtilior est ejus natura, tanto plenius existit ad similitudinem divinæ veritatis expressa. Pius de cælo cecidisse diabolum, quam homo conderetur. Nam mox ut factus est, in superbiam erupit, et præcipitatus de cælo est. Nam, juxta Veritatis estimonium, ab initio mendax fuit, et in veritate non stetit: quia statim ut lactus est, cecidit: fuit quidem in veritate conditus, sed, non stando, confestim a veritate est lapsus. Uno superbix lapsu, dum Deo per tumorem se conferunt, et hoc cecidit et diabolus. Sed homo reversus ad poenitentiam, dum se inferiorem esse cognoscit: diabolus vero non solum in hoc contentus quod se Deo æqualem existimans cecidit, insuper etiam superiorem Deo se dicit, secundum Apostoli dicta qui ait de Antichristo: *Qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*. Diabolus ideo jam non petit veniam, quia non compungitur ad poenitentiam. Membra vero ejus sæpe per hypocrisim deprecatur, quod tamen pro mala conscientia adipisci non merentur. Discat humana miseria quod ea causa citius permovetur Deus præstare veniam, dum infirmo compariatur homini: quia ipse homo traxit ex parte inferiori infirmitatem peccandi, hoc est ex carne, qua exclusa anima detinetur. Apostatæ angeli ideo veniam non habent, quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate gravati sunt, ut peccarent: homines autem post peccatum itcirco revertuntur ad veniam, propter quod ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis, ideoque pro infirma carnis conditione, reditum patet hominis ad salutem: sicut et Psalmus dicit: *Ipsæ scit figmentum nostrum. Memento Domine quod terra sumus (II Thess. ii, 4)*. Et iterum: *Memorare, inquit, quæ sit nostra substantia*. Postquam apostatæ angeli ceciderunt, reliqui perseverantia æternæ beatitudinis solidati sunt. Unde et post cæli creationem in principio reperitur: *Fiat firmamentum*. Et vocatum est firmam-

mentum cælum, numerum ostendens quod post angelorum ruinam hi qui permanserunt, firmitatem meruerunt æternæ perseverantiæ et beatitudinis, quam minus acceperant : post diaboli defectionem angelorum sanctorum collatam sanctitatis perseverantiam et beatitudinem quam minus acceperant. Unde oportet cognosci, quod malorum iniquitas sanctorum serviat humilitati : quia inde mali corruunt, inde boni proficiunt. Bonorum angelorum numerus qui post ruinam angelorum malorum est diminutus, ex numero electorum omnium supplebitur, quia numerus soli Deo est cognitus. Inter angelos distantia potestatum est, et pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa ; alisque alii præferuntur tam culmine potestatis, quam scientia virtutis. Subministrant igitur alii aliorum præceptis, atque obediunt jussis. Unde ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit, et quæcumque annuntiare debeat, præcepit. Novem esse distinctiones vel ordines angelorum, sacræ Scripturæ testantur, id est, angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubim et seraphim. Horum ordinum numerum et Ezechiel propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cum de primatu apostata angeli loqueretur : *Omnia, inquit, lapis operimentum tuum : sardius, topazius, et jaspis, et chrysolithus, et onyx, et beryllus, et saphyrus, carbunculus et smaragdus* (Ezech. xxviii, 13). Quo numero lapidum ipsi ordines designati sunt angelorum, quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamentum sui affixus habuit, ad quorum se comparationem dum se clariorem cunctis aspexit, confestim intumuit, et eorum ad superbiam elevavit. Angeli semper in Domino gaudent, non in se : malus vero in se diabolus, quia non quæ Dei, sed quæ sua sunt requisivit. Nulla autem major iniquitas, quam non in Deum, sed in se velle quæquam gloriari : angeli vero Dei cognoscunt omnia antequam in se fiant, et quæ apud homines adhuc futura sunt, angeli jam revelante Deo noventur. Prævaricatores angeli et sanctitate amissa, non tamen amiserunt vivacem creaturæ angelicæ sensum. Triplici enim modo præscientiæ acuminata fiunt : id est, subtilitate naturæ, experientia temperum, revelatione superiorum potestatum. Quætiens Deus quocumque flagello huic mundo irascitur, ad ministerium vindictæ angeli mittitur, qui tamen divina potestate coercentur, ne tantum noceant quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanæ deputati sunt, ut curas administrarent mundi, et regant omnia jussu Dei, testante Apostolo : *Nonne omnes, inquit, sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis ?* (Hebr. 1, 14.) Angeli corpora in quibus hominibus apparent, in superno aere sumunt, solidamque speciem ex cælesti elemento inducunt, per quam humanis obtutibus manifestius demonstrantur. Singulæ gentes præpositos angelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio angeli Danieli loquentis : *Ego, inquit, veni ut nuntiarem tibi, sed princeps regni Persarum restitit mihi* (Dan. x, 13). Et post alia : *Non est qui me adjuvet, nisi Michael princeps vester* (Ibid., 21). Item omnes homines angelos habere probantur, loquente Domino in Evangelio : *Amen dico vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui est in cælis* (Matth. xviii, 10). Unde et Petrus in Actibus Apostolorum, cum pulsaret januam, dixerunt intus apostoli : *Non est Petrus, sed angelus ejus* (Act. xii, 3). Si Deum angeli contuentur et vident, cur Petrus apostolus dicit : *In quem desiderant angeli Dei conspiceret* (1 Petr. 1, 12)? Item si tunc non contuentur nec vident, quomodo, juxta sententiam Domini, *angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est*? Sed bene utrumque est : nam veraciter credimus, quod Deum angeli et vident, et videre desiderant ; et habent, et habere festinant ; et amant, et amare nituntur. Si enim sic videre desiderant ut effectu desiderii non

perfruantur, desiderium hoc necessitatem habet. Necessitas illa pœnalis non est, et beatis angelis omnis pœna longe est, quia nunquam simul et pœna et beatitudo conveniunt. Rursum si eos dicimus Dei visione satiari, satiætas fastidium habere solet ; et scimus illos Dei visionem, quam et desiderant, fastidire non posse. Quod ergo est, nisi ut miro modo simul utrumque credamus, quia et desiderant et satiantur ; sed desiderant sine labore, et satiantur sine fastidio. Ne enim sit in desiderio necessitas, desiderantes satiantur. Et iterum, ne sit necessitate fastidium, satiati desiderant. Vident enim angeli faciem Patris per satiætam ; sed quia satiætas ista fastidium nescit, angeli desiderant in eo prospicere semper. Ubicumque in Scripturis sanctis pro Deo angelus ponitur, non Pater, non Spiritus sanctus ; sed pro incarnationis dispensatione solus Filius intelligitur. Ante Domini incarnationis adventum, discordia inter angelos et homines fuit : veniens autem Christus, pacem in se angelis et hominibus fecit. Eodem quippe nato clamaverunt angeli : *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Per incarnationem Iustitiam Christi, non solum Deo reconciliatus est homo, verum etiam pax inter angelos et homines reformata est. Discordia igitur ante adventum Christi angelorum et hominum fuisse per id maxime agnoscitur, quod salutari in veteri Testamento ab hominibus angeli, despiciunt resalutari ab eis. Quod in novo Testamento a Joanne factum, non solum reverenter suscipit, verum et ne faciat interdicitur. Ab hoc homo in veteri Testamento despicitur nec resalutatur ab angelo, eo quod homo adhuc nondum transisset in Deo. Suspicitur autem homo a Deo, et reverenter salutatur ab angelo. Nam et Mariam angelus legitur salutasse, et Joanni angelum salutanti ab eodem angelo dicitur : *Vide ne feceris, conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum*. Per quod agnoscitur per incarnationem Dominicam pacem hominibus fuisse et angelis reditam.

QUÆSTIO X.

De delictis hominum et eorum pœna.

Scire velim quomodo justam sit, ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. Hoc recte dicitur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt : nam voluissent utique, si potuissent, sine fine vivere, et potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim, quia in peccato vivere semper cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Quod Deus pius sit, et non pascatur cruciatus miserorum : justus autem, et idcirco non sedetur in perpetuum ab impiorum ultione. Nullus justus crudelitate pascitur, et delinquens servus a justo Domino idcirco cædi præcipitur, ut a nequitia corrigatur. Ad hoc enim vapulat, ut emendari debeat. Igni autem gehennæ iniqui traditi, si ad correctionem nunquam veniunt, quo fine semper ardebunt? Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatus non pascitur : quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, et tamen ad aliquid ardebunt, scilicet ut justii omnes, et in Deo videntur gaudia, quæ percipiunt, et in illis respiciant supplicia, quæ evaserunt : quatenus in æternum tanto magis divina gratia debitores se esse cognoscant, quanto in æternam mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vicerunt.

QUÆSTIO XI.

De ammarum usque ad restitutionem mansione.

Velim scire, si nunc ante restitutionem corporum, in cælum recipi valeant animæ justorum. Hoc namque de omnibus justis latere non possumus, neque

de omnibus negare. Nam sunt quorundam animæ A justorum, quæ a cœlesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur iniquo dictionis damno. Quid per hoc aliud mittitur, nisi quod perfecta justitiæ aliquid munus haberent? Et tamen luce clarius constat, quia perfectorum justorum animæ mox ut hujus carnis claustrum exeunt, in cœlestibus sedibus recipiuntur. Quod et ipsa per se veritas testatur dicens: *Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (Matth. xxiv, 28): quia ubi ipse Redemptor noster est corpore, illuc præcudubio colliguntur et animæ justorum; et Paulus desiderat dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. i, 23). Qui ergo Christum esse in cœlis non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atque habitatione patriæ cœlestis dicit: *Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, sed æternam in cœlis* (II Cor. v, 1). Si ergo nunc in cœlo sunt animæ justorum, quid est hoc quod in die iudicii pro justitiæ suæ retributionem percipiunt? Hoc in eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero corporum beatitudinæ perfruuntur, ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino, cruciatusque pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est: *Iusti duplicia possidebunt*. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: *Datæ sunt illis singulis stolæ albæ, et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum* (Apoc. vi, 11). Qui itaque nunc singulas acceperint, in iudicio binas stolas habituri sunt: quia modo animarum res tantum agitur, tunc autem animarum simul et corporum gloria lactabuntur.

QUÆSTIO XII.

Si boni bonos in regno cœlesti, vel si mali malos in supplicio agnoscant.

Nosse vellem, si boni bonos in regno, vel mali malos in supplicio agnoscant? Hujus rei sententia in verbis est Dominicis, quam jam superius protulimus, luce clarius demonstrata. In quibus cum dictum esset: *Homo quidam erat, et induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide* (Luc. xvi, 19): ita per totum usque dum dicit: *Fili, recordare, quia receperisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala* (Ibid.). Dives autem de seipso jam spem salutis non habens, ad promerendam suorum salutem convertitur, dicens: *Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei, etc.* (Ibid.). Quibus verbis declaratur aperte, quia et boni bonos, et mali malos agnoscant. Si igitur Abraham Lazarum minime recognosceret, nequaquam ad divitem positum in tormentis de transacta ejus contritione loqueretur dicens, *quod mala reciperet in vita sua*: quomodo etiam præsentem non posset agnoscere, qui etiam pro absentium memoria curavit orare? Qua in re hoc quoque ostenditur, quia et boni malos, et mali cognoscunt bonos. Nam et dives ab Abraham cognoscitur cum dicitur: *Recordare quia receperisti bona in vita tua*; et electus Lazarus a reprobo divite esse cognitus, quem mitti precatur ex nomine dicens: *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam*. In qua videlicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis excrescit, et ut boni amplius gaudeant: quia secum eos letari conspiciunt, quos amaverunt; et mali dum cum eis torquentur, quos in hoc mundo despecto Deo dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum pœna consummat. Fii autem in electis quiddam mirabilis, quia non solum eos cognoscunt, quos in hoc mundo noverunt, sed velut visos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hereditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper noverunt. Quia enim illic omnes communi claritate

Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia vident? Nam quidam noster et vitæ venerabilis vir, religiosusque valde et laudabilis, cum ante triennium moreretur, sicut religiosi alii qui præsentem fuerunt, testati sunt, in hora sui exitus, Jonam prophetam, Ezechielem quoque et Danielem cœpit aspiciere. Quos dum venisse ad se diceret, et depressis luminibus eis reverentiæ obsequium præberet, carne eductus est. Qua in re aperte datur intelligi, quæ erit in illa incorruptibili vita notitia, si vir iste adhuc in carne positus corruptibili, prophetas sanctos, quos nimirum nunquam vidit, agnovit. Sollet autem plerumque contingere, ut egressura anima eos etiam recognoscat, cum quibus pro æqualitate culparum, vel etiam præriorum in una et mansione deputantur, quod multi eos in exitu vident, quos aut in regno aut in supplicio pares habebunt.

QUÆSTIO XIII.

De libero arbitrio.

Deus hominem fecit perfectum, et talem scilicet quod posset et velle bonum, et non velle. Et hoc est liberum arbitrium, velle scilicet et nolle, et absolutum. Hoc est velle suum hominis per naturam, sicut dicitur in Sapientia: *Nostrum est velle, Dei autem perficere*, nostrum scilicet per naturam. Et Apostolus: *Velle quidem adjacet mihi per naturam* (Rom. vii, 18). Sed hoc velle, et hoc hominum depravatum homo peccando, et quasi exstinxit, non tamen omnino: quia semper remansit in eo aliqua scintilla boni; et quando Apostolus dixit: *Deus operatur velle*, sic non intelligimus quod modo primum ponat in eo velle, sed voluntatem quæ in eo est per naturam depravatam et quasi exstinctam suscitet et reviviscere faciat. Sic facimus convenire isti duo: quod Scriptura dicit, *nostrum est velle*; et quod Apostolus, *Deus operatur velle cum libero arbitrio*. Deus vel etiam quod necessario facit, fecit hominem talem, scilicet ut posset velle bonum, et non velle bonum, quia si talem fecisset ut nunquam posset nisi velle bonum, inconvertibilem fecisset eum. Inconvertibile autem nihil est nisi Deus, quia non potest nisi velle bonum. Deus autem quod generare quidem potest id quod est, facere autem non potest id quod est. Quod simile possumus de homine. Homo enim generare potest id quod est, facere autem non potest id quod est, licet possit imaginem suam in pariete pingere, vel in ligno formare. Quia igitur aliqua distantia esse debuit in re Creatorem et creaturam, potuit Deus facere id quod non ipse erat, non id quod ipse erat, sicut hominem potentem velle bonum et non velle bonum, quod ipse Deus non est; non hominem, non potentem velle et non velle bonum, quod ipse est. Rationali creaturæ dedit Deus efficacem vim bonæ naturæ ad se cognoscendum, quæ bona vis naturæ ad se cognoscendum gratia vocari potest, de qua gentiles Romani multum præsumebant, attribuendo sibi quod tam bene crediderant audita veritate Evangelii, non attendentes non eadem natura relicta sibi a Deo, nec in angelo nec in homine erat sufficiens ad salutem, imo præcipitatum se usque ad turpissimam vitia, quasi fuisset sufficiens tunc, nec angelus nec homo indignisset Deo, quoniam uterque in semetipso habuisset sufficientiam, et ita quisque sibi foret Deus, quasi par vero Deo; nec esset unus Deus nec unus omnipotens, et ideo remansit sola omnimoda sufficientia, quæ angelica, vel humana natura, nulla potest operari bona aliquando, etiam cum ipsius appositione potest relabi. — Resp. Cur igitur apposuit Deus sibi, cum per eam non sit profectura? Videlicet ipsa habens apposito sibi adjutorio recognoscat se inexcusabilem, et perseverans natura rediat Deo gratias de appositione gratiæ. Ergo bona natura rationalis creaturæ cooperari quidem bonum apposita sibi gratia potest. Si vero relicta nihil operatur boni, imo præcipitat se in malum, constat esse peccatum efficientem causam mortis, mortem autem

necessarium effectum peccati, Domino attestante qui ait ad Adam: *Quocumque die comederis de velito ligno, mortis morieris* (Gen. ii). Ergo qui moritur necessaria morte, impotens est per se resurgere; Christus autem qui caruit crimine, caruit mortis necessitate, ipso teste qui ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam* (Joan. x). Igitur mors Christi voluntaria fuit, non necessaria, et ob hoc potuit per se reurgere, ut esset resurrectio communis resurrectionis illis qui mortui erant, vel sunt, vel erunt, in Christo mortis necessitate.

Deus dicitur præscire cuncta quæ fiunt per vim naturæ, vel per vim libertatis; dicitur etiam scire ea quæ fiunt bona, futura esse bona per appositionem gratiæ. Dei igitur prædestinatio est divinæ gratiæ oppositio. Quapropter qui negat Christum esse prædestinatum, negat eum esse Filium hominis, quia humana natura, quæ fuerat in lumbis Adæ, ejus peccato obnoxia, per appositionem gratiæ in ipsa unione Verbi Dei, est immunis ab omni culpa, licet pœnam peccati retinisset, ut in re-urrectione sua Christus eam destrueret, cujus destructio est nostrarum corruptionum destructio, vel ablutio.

Omnes cogitationes malæ non semper instinctu diaboli excitantur, sed aliquando ex nostri arbitrii motu emergunt; bonæ autem cogitationes semper a Deo sunt. Sciendum est quod liberum arbitrium dicitur habuisse primus homo ante gustum pomi, post gustum vero servus effectus est peccati. Sed cum habuisset liberum arbitrium, videndum est quæ libertas illius arbitrii fuerit. Arbitrium certe liberum fuit, quantum suæ potestatis exstitit, ita ut nulla vi cogente, nec Dei, nec diaboli, quod vellet bonum seu malum faceret. Sed cum liberum esset hoc res; ertu, quod a nullo domino, nulla vi, poterat ut vellet aliquid aut nollet, per se tamen debile erat, ita ut ex sua debilitate eadem posset, si a diabolo non egent, sed persuadenti non consentiret. Sed stare ex sua virtute nullo modo posset, et si vellet perferret per ejsdem Dei auxilium, si non Dei consilio credens ut vellet bonum. Cum ergo Adæ liberam voluntatem haberet, et propriam habebat possibilitatem, sed alienam ut esset in homine quod juste a Deo remuneraretur, libera scilicet voluntas, quæ Deo non coacta serviret, ut esset in Deo unde glorificaretur, cum hominem sua virtute roboraret. Quia igitur Adæ liber erat et infirmus, postquam sibi nisi est confusus, et ex libero arbitrio hosti consentit, et per fragilitatem suam cecidit; qui si soli Domino confusus fuisset, Domino auxiliante nullatenus utique cecidisset. Sed cum post primi parentis lapsum totus orbis esset servus peccati, venit Dominus nos pristino restituens gradui, reddens arbitrium patris nostri, liberum sicut prius a vi extranea, sed nova debilitate propria, ut nemo sit qui de se præsumat, sed in solo Deo semper confidat. Sed huic libero arbitrio videtur contrarium, quod Dominus ab æterno sanctis ejus vitam æternam prædestinavit, et similiter causam vitæ æternæ meritorum sanctis ejus prædestinavit, reprobis autem mortem æternam; sed non mortis æternæ causam, quia nulli Deus peccata sua prædestinavit. Non est enim in Dei dispositione quomodo peccator peccet, sed tamen cum sciat eum peccaturum, mortem ei præordinat ut verus iudex. Si autem præordinat et prædestinat vitam bonam, et mortem malo, videtur vim inerre libero arbitrio, quia cum prædestinatio sua falli non possit, necesse est ut malus sit quem prædestinavit ad mortem, et bonus sit quem prædestinavit ad vitam. Et si necesse est hunc esse bonum, et illum malum, perit ergo liberum arbitrium, quod necessitate cogitur. Quod si arbitrium non est liberum, sed cogitur necessitate, non est culpandus ille qui velit nolit peccat, neque laudandus qui velit nolit bene agit, sed laus et culpa soli cogenti est inputanda. Cur ergo pœna malis, gloria

A justis? Non est itaque præmium, quod justis remunerantur, sed sola Dei gratia; non est vindicta, quod injusti puniantur, sed injuria, quod absit. Prædestinatio enim Dei nulla vi cogit nos ad bonum vel ad malum, sed Deus apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, ab æterno ea quæ sunt futura nobis in conspectu suo præsentia habuit, et quales nos aut ex nostra pravitate, aut ex justitia sibi tales præsentavit, ut præsentibus dijudicavit. Quæ enim sunt apud nos præterita vel futura, a conspectu Dei nunquam transeunt, sed semper præsentia sunt. Unde et Dominus in Evangelio dicit: *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv). Si autem verba quæ apud nos in momento transeunt apud Deum semper manent, quis dubitet quin in conspectu Dei sunt permanentia quæ apud nos sunt transitoria? Si ergo in conspectu ejus semper fuimus, et præsentialiter nos videt, quales aut ex ipso futuri essemus in bonum, aut non ex ipso, sed ex nobis futuri essemus in malum, non inconveniens fecit; si enim diversa videns merita, diversa etiam nobis retribuere præmia. Pravitatis nostræ ab æterno mala in conspectu Dei ex sua nequitia præsentavit, Deus illam ad mortem destinavit. Quid ergo? Coegit nos Deus ut mali sibi videremur ab æterno? Absit. Nam potius nos coegimus eum, ut nos malos videret. Verbi gratia, si video jacere aliquem, necesse est ut ille jaceat, quem jacere video, aut falsum est quod ego eum jacere video. Illa ergo necessitas a jacente est, aut a vidente? Utique non a vidente inferitur necessitas ut jaceat, sed ab ipso qui se deposuit ut jaceret. Deus igitur cui nihil est futurum aut præteritum, nos sibi præsentibus semper malos esse videt, non ut justis ille necessitatem inferret pravitatis, sed quia pravitas illa latere nequit præsentiam iudicis. Nunquid autem Petrus Deum negavit, quia Dominus dixit: *Tu me negabis?* (Matth. xxvi.) Aut nunquid Judas tradidit quia Dominus dixit: *Tu me trades?* (Ibid.) Aut nunquid Lazarus mortuus est, quia dixit Deus: *Lazarus dormit?* (Luc. xi.) Judas autem Judæos jam de traditione convenerat, solus Petrus cum de negatione audisset, se non negaturum jurabat; sed tamen ex verbis Domini magis coactus est Petrus ut faceret quod volebat, quam Judas ut perficeret quod volebat. Sed impossibile erat scientem omnia nescire quæ istis essent ventura. Sicut ergo prædestinatio ad mortem non cogit malos ut pereant, sic etiam prædestinatio ad vitam non cogit bonos ut salventur. Sed cum Dominus bonos ad vitam prædestinavit, ita eos prædestinavit, ut ipsa sua prædestinatio meritis et precibus nostris obtineatur. Nonne enim Dominus Abraham dixit: *In Isaac vocabitur tibi semen* (Gen. xxi). Sed licet in Isaac promississet Dominus secundum item seminis, tamen uxor illius Isaac fuit sterilis. *Oravit Isaac, et dedit Dominus concepitum Rebecca* (Gen. xxv). Si ergo promissit Deus secunditatem, et dedit sterilitatem, Isaac autem oravit: quid aliud est, nisi quod oratio prædestinationem obtinuit? Unde colligi potest quia ita Deus nobis bona sua promittit, ut tamen labore nostro acquirantur. Quod si voluerimus, ad laborem in omnibus quæ bene agemus nobis cooperabitur.

QUÆSTIO XIV.

De peccato originali.

Queritur quare propagatio peccati originalis et introitus mortis in mundum ascribatur primo homini Adæ, et non mulieri, vel serpenti, cum utriusque prius peccaverint, serpens suggerendo, Eva consentiendo? Ad quod dicitur quoniam injuste a diabolo habemus hereditatem peccati, cujus originis et naturæ nullum habemus communionem, ideoque ipsi suggestione vel imitatione possemus esse stultiles, sed propagatione non fuimus conformes. Ab Eva vero matre nostra ideo peccati suggestionem non habemus, quia seminis nostri originem non a

matre, sed a patre accepimus; et ideo de cujus principaliter traducimur massa, de eo etiam originaliter traducimur et culpa; et quia etiam Adam plus peccavit, quia Eva seducta est, Adam vero non seductus, nec deceptus, sed scienter peccavit. Quæritur quod pondere peccatum Adæ tantum fuerit, ut non solum ipsum, sed et totum genus humanum perdere poterit? Ideo, quia non peccavit necessitate, nec ignorantia, vel fragilitate. Non necessitate quia neque violentia diaboli, nec indigentia cibi, coactus est ut panem comederet; neque ignorantia, quia cum sapientissimus creatus esset, de eadem re præmonitus fuerat a Domino; nec fragilitate, quia cum præsentem Deum adiutorem haberet, si de hoc eum interrogare, vel in eo confidere voluisset, eadem nullo modo potuisset. Quæritur, dum Dominus redimendo omnia peccata nobis abstulerit, cur penam peccati non abstulit, ita ut etiam in hac vita impassibiles essemus et immortales? Quod etiam cum summa ratione fecit. Si enim nos post suam redemptionem immortales fecisset, omnes ad fidem convolarent, non propter amorem Dei æternæ beatitudinis, sed propter id solum, ut possent assequi immortalitatem huius vitæ carnalis, et sic periret fructus fidei, quia non esset propter amorem Dei. Passibilitatem vero reliquit, ne videretur nobis delictabile huic inherere, sed potius festinaremus ad illam quietem, quæ cum Domino est indeficiens. Quid enim esset, si passibilitatem penitus abstulisset, et cum suis tot et tantis tribulationibus ita diligeret, ut vix aliquis esset qui sic æternæ beatitudinis memor fuisset. Notandum, si quis baptizans dicat: Baptizo te in Christo Jesu, et non dicat in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sicut Dominus instituit, non est verus baptismus; et ideo videndum est ne quis erret in verbis Apo-toli, quibus dicit: *Nunc baptizo in Christo Jesu*, aliter intelligens quam dictum sit.

Ut *ultra non serviamus peccato* (Rom. vi), hic quidam hæretici asserere volebant ut si peccator post baptismum ad peccatum rediret, nullo modo amplius ad poenitentiam reciperetur, eo quod ad peccatum ultra redire non deberet post baptismum; sed illud falsum est, testante Domino, *Peccator, quacunque hora ingemuerit, salvus erit. Mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi), id est, aliqua mortis compassio, ut flere et sitire, etc. Quod enim post re-urrectionem comedit, non fame illud fecit, sed quasi miraculum illud ad se declarandum fecit. Similiter quando mortui peccatis sumus, non ultra ad ea redire debemus, ita ut nobis dominantur. Et notandum est quod non dicitur Christus resurrexit, sicut dicitur Resurrexit, quasi iterum habuit. Non enim Dominus bis aut ter surrexit, sed semel, et Christus jam non moritur. Nam mortuus est tantum semel, non bis, quod semel mori sufficit, quia hoc quod mortuus est, peccato, id est, ad destructionem peccati; et quia peccatum destruxit, satis mors una sufficit. Vere enim non iterum moritur, nam hoc quod mortuus est, scilicet mortuus est peccato, id est, ut destruat peccatum, illud est semel, non bis. Quasi dicat: Hoc est semel, quod ipse mortuus est, ut peccatum deleat. Ergo illos destruit, qui dicunt Dominum ita in aere mori pro diabolo, sicut mortuus est pro nobis in mundo. Prima die qua Adam conditus fuit, vetus existit non ætate, sed congrua similitudine, quia sicut res quæ vetus est deficit, et ad occasum trahit, sic Adam qua hora peccavit, ad occasum mortis quasi vetus descendit, et similiter post eum quilibet peccator. Sed Christo novus homo fuit, et spirituali ratione, et licet homo factus, rex tamen erat et angelorum et hominum; et præterea alia generali ratione, quia sicut nova res crescit et roboratur, sic Christus de virtute in virtutem crevit, testante Scriptura; Jesus autem proficiebat ætate et sapientia coram Deo et hominibus. Ad cuius imitationem novi esse debemus, conscen-

do de virtute in virtutem. Unus status Adæ fuit, quando adhuc in Paradiso ita conditus ut comederet et biberet, et alia corporis officia exleret. Hunc sibi filius incarnatus assumpsit. Secundus status fuit post lapsum et post exitum de paradiso, quando mortis conditioni subjacuit, ex eo accepit Dominus ut mori posset. Tunc ejus status fuit, non quem habuit, sed quem habere debuit, si in obedientia persistisset, scilicet, ut neque peccare potuisset, neque voluisset. Ita Christus neque peccare potuit neque voluit. Dux sunt vocationes: una generalis, alia specialis. Generalis qua dicitur: *Multi vocati* (Math. xxii), quia in fidem omnes generaliter sumus vocati. Specialis qua dicitur: *Pauci vero electi* (Ibid.). Ubi notatur omnes generaliter ad vitam per fidem vocatos, paucos vero electione honorum meritorum vitæ prædestinatos. Sciendum est quia ante legem eadem fide salvabantur patres, qua et nos modo. Ergo quare Deus circumcisionem superaddidit, si fides ad salutem tunc sufficit? Ad hoc dicitur, quia Dominus noster semper talia invenit et statuit, quibus meriti nostra ampliari possint. Ut igitur Dominus noster Abraham majoribus meritis sublimaret, ut circumcisionem observaret sicut Adam in Paradiso terreno posito induxit obedientiam, ut postea transferret eum eis meritis, videlicet, si obediens permansisset, in cœlestem regiam. Aut voluit Dominus ut sicut Judæi distabant a gentibus in fide, ita distarent in habitu exteriori. Vel signum fuit exterior circumcisio interioris circumcissionis. Iterum quæritur: Si bona fuit circumcisio, quare mutata sit, cum nullum bonum debeat mutari, et hoc modo Deus mutabilis causatur? Falsum est, quod nullum bonum debeat mutari, quia videmus et tempora et ætates mutari, quæ tamen bona sunt. Iterum quæritur quare illud membrum circumcidatur, et non alia. Sed hoc ideo fit, quia illud membrum pronius est ad peccatum. Et quare omnia membra non circumcidentur, cum omnia jugiter offendant? Profecto quia aut turpe esset, si nasus vel oculus circumcideretur, aut intolerabile. Iterum quæritur quare feminæ non circumciderentur. In hoc mysterium consideratur, quoniam vir in designatione rationalitatis, quæ semper purior esse potest quam sensualitas, quæ ratione comprimi debet, et regi ut mulier a viro. Verbi gratia, oculus nunquam cavere potest, quin illicita videat, et sic cæteri sensus exteriores.

Notandum est quare dicat Apostolus: *Per unum hominem mors introivit in mundum* (Rom. v), cum potius diabolo persuadente, Eva consentiente, Adam sciente intraverit. Sed diabolo non imputatur, quia a diabolo nullam originem in propagatione accepit homo. Quæ iterum non ascribitur, quia vir non a muliere, sed mulier a viro est, et ipsa post recepto virili semini suum secundario adjicit, sicut videmus quod terra primum semen recipit, deinde suos humores administrat, et pullulare facit. Soli ergo viro culpa imponitur, quia et sciens et videns peccavit, et maluit ad horam uxorem suam non offendere, quam in Dei obedientia perseverare.

Quæritur quare puero adhuc in utero matris originale peccatum imputetur, et quare de baptizato baptizatus non nascatur. Ad hoc dicitur quia de corrupto non nisi corruptum nasci potuit. Et iterum: Homo quantum in se est mundatur in baptismo, sed quia sine concupiscentia procreare non potest, imputatur et illius proli. Sicut terra purgatum semen a paleis suscipit, et tamen abaque paleis non ipsum exurgit. Sed quare animæ originale peccatum imputatur, cum nova et munda a Deo procreatur? Sane quia ipsa corpori in eadem persona unitur, et ab ea hac consuetudine et unione corrumpitur. Verbi gratia, ut si quis bonum semen in terram mittat, et postea non fructum bonum terræ commistione, sed zizaniam referat. Sed quare melior pars, scilicet anima, impuriorem partem, scilicet corpus, non trahit, et suam non convertit? Hoc divino judicio re-

linquendum est. Quæritur quandoquidem Dominus A abstulit originale peccatum, quare etiam peccatum ejusdem peccati non abstulit? Quo contra dicitur quod in hoc misericorditer Dominus consuluit, quod mori possumus, quia ad cælum ascendere non possumus, nisi aliquibus meritis, sicut nec Adam in paradiso posuit. Voluit igitur Dominus omnino nos necessitate compellere ut illuc tenderemus, quo sublato timore mortis nemo proficeret, cum modo tot instantibus periculis, tot mundi tribulationibus et molestiis pauci admodum coacti ad vitam æternam perveniant, et revera fieret homo incorrigibilis sicut diabolus sine formidine.

QUÆSTIO XV.

De Redemptione humana.

Prima quæstio est, quare Dominus hominem solo verbo non redemit? Quod sic solvitur. Si solo verbo hominem salvum esse præcepisset, diabolus con- queri posset cum magis usum Dominica potestate, quam jus iustitiae æquitate. Secunda, quo jure æquitas hoc fecerit. Responsio, quia diabolus Dominicum hominem, naturam, non culpam, hominis habentem, in hoc quod vincit reddidit, quomodo sane Christum in quo peccati jus non habuit, crucifixit, et ille merito et jure gentium amisit hoc quod maligna fraude possidebat. Tertia, quare ista tribulatio redemptionis vocetur. Quæ consequenter solvitur, quia sicut Esau edulio latis promigenita sua vendidit, ita Adam dum pomum gustare præsumpsit, se in servum diabolo subjugavit, quem Dominus Jesus, par pari referens, simili potu inebriavit, quo ille letitior protoplastum mortificavit. Sicut enim ille gustu pomi Adam mortem potavit, ita Dominus quoddam dulce poculum ei propinavit, quando eum concessit oblectari contumeliis multis, quas sibi ingessit. Quarta, cur neque per angelum, neque per hominem salvatio fieri potuit? Responsio. Per hominem fieri ideo non potuit, quia impossibile erat ut perditus perditum redimeret, victus victum liberaret. Per angelum vero non potuit, quia et si salutem daret, divinitatem tamen minime conferret, quam ex sese non habebat. Quinta, cur angelicam naturam ad redemptionem hominis non assumpsit? Responsio. Quia iterum diabolus conquereretur quod sua pugna non recte cum Domino comparata fuisset, quod quasi gladium contra tenentem baculum attulisset. Sexta, quæritur quare tandem distulit? Quod ita solvitur. Novum quid et inauditum atque mirabile Dominus facturus erat, quod multis testibus pius erat promittendum et firmandum, quia si subito accidisset, nullis fidem tantæ rei habuisset, cum tantis et tam certis iudiciis pauci admodum inventi sunt, qui Christo venienti fidem præbuerint. Porro si ante datam legem Dominus salvare mundum venisset, posset aliquis dicere quia superfluous esset ejus adventus, cum aliqua præcepta dedisse potuisset, quæ salutem contulissent. Voluit ergo Dominus nos omnia prius experiri, ut probatum esset nos nulla alia via salvos fieri posse, nisi per eum, et ejus tantum gratiæ omnia ascriberentur. Septima, quare diabolum non redemit sicut hominem. Responsio. Ideo profecto, quoniam cum esset in amplissimis et perfectissimis deliciis Domini sui, nullo inspirante nec persuadente, sed proprio vitio elatus, corruit; homo vero alieno instinctu, scilicet diabolo persuadente, deceptus erravit.

Quatuordecim Epistolas scripsit Apostolus, ipso suo numero ostendens eas concordare Decalogo Legis, et quatuor Evangelis, a quorum fide et veritate in nullo discrepabant. Sed videntur superflue addite post Evangelia, cum in eis perfecta sit fidei doctrina, virtutum instructio, vitiorum correctio. Sunt tamen necessaria, post Evangelium Epistolæ, quia et si de omnibus in eis scriptum sit, quod tamen summotenus ibi dictum est, hic plenarie et sufficienter perdo- cetur; et subreptibus etiam novis vitis in Eccle-

Asia, quasi novæ causæ novaque a-venienda erant præcepta, quæ et ab Evangelis profluere, et tamen quadam sua novitate et necessitate non superflue- rent, in quo innitur Apostolus auctoritate prophe- tarum, quod post datam legem Moysi contra redi- vicia vitia inspirante Domino et jubente spiritualem de- derunt correctionem. Cum enim Dominus in Evan- gelio hortans nos ad humilitatem, ne quis invitatus ad nuptias Ecclesiæ discumbere in primo loco, super- biam admoneret, ostendens quod ne quis se aliis præferret, et quis se de suis meritis jactaret.

Per legem cognovi peccatum esse vitandum; pec- catum, id est, diabolus, qui me peccare fecit, ope- ratus est in me concupiscentiam, et hoc per manda- tum legis, non necessitate peccandi accepta in lege, sed occasione hoc modo, quia ante legem quasi sopitus erat diabolus, non curans ut illos ad mortem cogeret, quos ad ipsam spontaneos ire videbat; sed cum videbat dari legem, quæ viam peccati contradi- ceret, cognovit quod eos aut penitus amitteret, aut eos ire ad viam mortis, quæ interdicebatur, cogeret. Et tali modo ad bonum legis quæ expurgatus est, curi et laborare plus eripit, ut eos cogeret invitos ire, quo prius ibant spontanei, et sic a lege accepta occasione eripit eos instigare ut peccarent. Illi autem non in Deo confidentes, sed in se, resistere non po- tuerunt, et ideo occasione legis plus peccaverunt, quia et inobedientes Deo fuerunt, et majora peccata fecerunt. Sicut si hostis in hostem debilem surge- ret, in eum non omnes vires exerceret, sed si eum præmuniri et roborari videret, fortior adversus eum occasione illa insurgeret, quia tunc aut vinceret, aut vinceret. Occasionem non rectam causam vocare solemus, quam habet adversus nos, quando nos ad bona tendere conspiciat.

Notandum est quod Apostolus triplicem legem nota- vit: legem carnis, quæ est peccati; legem Moysi, legem mentis, quæ etiam lex est spiritus. Dixit quod in Christo Jesu sunt liberati a morte, et vere sunt liberati in Christo a causis. Nam Pater Filium suum non carne peccati, sed in similitudine carnis peccati, damnavit peccatum nostrum de peccato (*Rom. viii*), id est, de Filio suo, qui fuit peccatum, id est, hostia pro peccato. Deus Pater dicitur mittere Filium im- proprie, quia non mittit ut a se localiter removeat, qui secum est ubique præsens, sed tamen quadam similitudine mittere dicitur, quia sicut eum quem nos mittimus, a nobis separamus, sic Pater Filium misit, quando eum in assumptione carnis a se ali- quantum separavit, quia licet Pater et Filius et Spiritus sanctus in conceptione beatæ virginis Mariæ sint cooperati, sola tantum persona Filii carnem assumpsit. Sicque quasi a se videtur mittere, quia cum Filio non assumpsit carnem de Virgine. Vi- dendum est quod Filius missus est non ad Virgi- nem, sed similitudinem virginis; et non carnis sim- pliciter, sed carnis peccati. Si enim diceret Christum imaginem carnis habere, jam videretur illi hæretico consentire qui Christum asserbat imagi- narium et phantasticum corpus habuisse. Ut ille qui dicit: « Si virgo peperit, phantasma fuit. » Ideo dicendus est Christus missus fuisse, non imagine, sed similitudine carnis, non carnis simpliciter, sed carnis peccati, quia Christus non similem carnem, sed veram et verum corpus habuit: quæ caro eum sine peccato es et mundissima, pura, vera, similis tamen nostræ: peccati enim carni in passibilitate et mortalitate; sicque nostram habuit carnem non pec- cati, sed similitudinem carnis peccati. Si Pater mit- tensit Filium suum in similitudine carnis peccati de peccato, id est, de Filio, qui erat hostia pro pec- cato, ut dictum est, damnavit peccatum, quod erat suum in nostrâ carne damnavit: dico peccatum originale et actuale penitus in morte Filii destruendo, et limitem peccati qui in carne renauit, unde oriur debilitando, ita ut carnalis tribulatio non ultra ita et solebat, impugare fideles, si in Domino cou-

fidant, passionis ejus memores. Sciendum est quod licet innotuit Judæis servisse ex timore, non tamen hoc de veris Judæis intelligendum est, qui certe sancti viri qui fuerunt nostræ fidei, et nostri testamenti, sicut nos modo sub gratia, sic ipsi ex dilectione servierunt, sed propter falsos Judæos dicitur.

Videndum est autem quomodo falsis Judæis datus sit Spiritus sanctus, ut per ipsum Spiritum servirent Deo, et non in timore, quia ubique datur Spiritus sanctus, potius amorem generat quam timorem. Ad quod dicitur, quia in hoc quod bene egerunt, opificem Spiritum habuerunt: in hoc autem quod ex solo timore fecerunt; non a Spiritu, sed a se ipsis habuerunt. Quare Spiritus sanctus fuit quidem opifex bonæ servitutis, et non pravi timoris; sicque Spiritus dabit servitutem, servitus vero prodebat per timorem, quia nullum præmium promeretur ab eis qui aliquid suo timore operantur; sicque nos accepimus Spiritum servitutis, non qui sit in timore, sed in amore. Quare Spiritus magis perfectus datus est in nobis quam in illis? Quia fuit nos adoptivos filios, et vere sumus filii, a causa. Nam ipse Spiritus reddit multipliciter, id est, multis signis dat testimonium spiritui nostro, quod sumus filii Dei, qui servivimus Deo amore finali, non timore servili. Spiritus noster facit se filium Dei, cum ipsi Deo ex amore servit, quod scilicet eum esse filium testatur et approbat Spiritus sanctus, quod non refugit ab eo, sed potius cooperatur et ad omnia de die in diem, ad majora eum provehens; quod non faceret, si spiritus noster in timore serviret. Semel immo atus est Christus in se ipso, et tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solemnitates, sed omni die populus immolatur. Hæc utique mentis est, qui interrogatus respondet immolari. Invitavit Dominus servos, et comparavit illis cibum se ipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? Et tamen ait: *Qui manducat me, vivit propter me* (Joan. vi). Quando Christus manducatur, vita manducatur; nec occiditur et manducatur, sed mortuus vivificatur; quando manducatur reficit, sed non deficit. Non ego timeamus, fratres, manducare illum paucem, ne forte sumamus illum, et postea qui manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus, vivit manducatus, quia resurrexit occisus, nec quando manducemus, partes de illo facimus. Et quia in sacramento sic fit, et norunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam, unde ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, et manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Totus erat apud Patrem, quando venit in Virginem; implevit illam, nec recessit ab illa. Venit in carne, ut homines illum manducarent; et mansit apud Patrem, ut angelos pasceret. Quid enim scitis, fratres, et quod scitis et quod nescitis scire debetis, quando Christus factus est homo, panem angelorum manducavit homo. Unde, quomodo, qua via, quibus meritis, qua dignitate panem angelorum manducavit homo, nisi Creator angelorum fieret homo?

Scilicet fides justificat, sicut scriptum est: *Justus autem ex fide vivit* (Rom. 1), tunc originalia et actualia peccata per eam remittuntur, insuper etiam augentur merita. Unde merito queritur cur providentia divina pascit superinducere circumcisionem, aut superinducta quid prosit. Responsio. Misericordia Dei nos semper de virtute in virtutem ascendere cupit, et nihil magis quam profectum nostrum desiderat. Sicut ergo primo homini legem posuit, qua servata ad honorem impassibilitatis atque immortalitatis perveniret; sic et Abrahæ et posteris ejus dedit circumcisionis præceptum, quo completo, ingenus obedientiæ illorum accresceret meritum. Vel per carnalem circumcisionem designabatur spiritualis, quæ est cordis munditia, et vitiorum mentis amputatio, ut sicut a cæteris gentibus distabat in interiori homine, sic quoque exteriori homine discernere-

retur per circumcisionem. Voluit etiam ens Dominus hoc signum in corpore suo portare, et quasi sub oculis habere, ut ejus significationem frequenti meditatione attendere, etiam fidei operibus studerent.

Rursus queritur: Si sancta atque utilis erat circumcisio, cur debuit mutari, atque pro ea sustineri baptismus? Ad quod dicitur Postquam propter charitatem suam, qua dilexit nos, misit Deus Filium suum, ut homo fieret, et hominibus appareret (*Ephes. 1*), tunc dona gratiæ ejus profluere nobis magis cœperunt, scilicet robustior et major innocentia, copiosior justitia. Unde pro circumcisione baptismus lavari salutatis institutus est, ut ablutione exterioris hominis decor splendor interioris demonstraretur. Et signanter elementum aquæ huic sacramento quæsitum est, quia rebus sordidus candorem reducit, quæ siti etiam reficit, quæ terram irrigat, et fertilem facit, et ignem extinguit. Significat enim gratiam spiritualem, animam emundantem, et intus reficientem, et fontem em peccati extinguentem, et profectum virtutum, ipsi animæ largientem.

Queritur quo jure æquitas eum liberavit. Ad quod dicitur: Filius quidem Dei homo factus est, generis humani assumpta de Virgine matre natura sine culpa, quam scilicet providentiam non tenerent peccata. Videt autem eum improbus hostis vagientem, lacrymantem, et cætera facientem, quæ humana exigit natura; unde non credens eum non sibi obnoxium, neque transgressionis exsortem, quem tot documentis difficile esse mortalem, inivit, intulit contumelias, multiplicavit injurias, et dum manna innocentiæ mittit, et chirographum quo innitebatur, excidit ab illo iniquitatis exigens pœnam, in quo nullam reperit culpam. Solutum est ergo nostræ damnationis atque conscriptionis vinculum, atque improbus hostis dum plus querit, suum perdidit, quoniam hæc lex justissima est, ut qui alienis incumbat, propria amittat.

Queritur cur solis masculis imposita sit circumcisio, cum modo videamus utrumque sexum ad baptismi gratiam convolare. Ad quod dicitur, quia occulte mysterium significationis in se continebat. Nam mulieris nomine sensualitas, viri autem nomine rationalitas designatur, sicut ait Apostolus: *Caput mulieris vir* (1 Cor. 11); viri autem spiritus rationalis, qui animalem affectionem tanquam conjugium regit. Ut ergo signaret hanc amicitiam, a vitiiis penitus immanem esse non posse, neque per sui munditiam viro suo, id est, spiritui æquari, idcirco masculis circumcisio injuncta est, mulieribus autem non. In baptismo autem hujusmodi non attenditur significatio, sed quia utriusque indifferenter peccata per gratiam remittuntur, indifferenter ab utroque ad baptismi gratiam convolatur.

Queritur cur hæc tribulatio retemptio vocetur. Ad quod dicitur: Sicut Esau edulio lentis pro genitura sua vendidit, ita miser protoplastus dulcedine pomi quam gustavit sese sub peccato et diaboli servitio mancipavit. Dominus autem pro dulcedine vitæ qua miser homo venditus est, dulcedinem quoque injuriandi et colaphizandi se, ad ultimum crucifigendi, diabolo propinquantem, cuncta humiliter patiens que in eum facere voluerunt. Sæpe et vitæ dulcedine diabolus fallaciter eum emittit, et vitæ dulcedine sibi Dominus redemit.

Item queritur quid eius fuerit quod ad celebrandam hanc redemptionem humanam naturam assumpsit, et non potius digniorem aliquam naturam, sicut ait Apostolus: *Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ semet apprehendit* (Hebr. 2). Ad quod dicitur: Idoneum ac dignum erat, ut per quem peccatum admitteremus, per illum etiam redimeremur, et forsitan posset diabolus murmurare se injuste amittere originalem humani generis servitutem, nisi de eo quod subjecerat vinceretur. Præterea et Filius Dei, sicut nisi Deus esset, non ferret reme-

dium, ita nisi verus homo esset, non daret exemplum.

Id etiam quaeritur, cur tam diu distulit adventum suum, et redemptionem istam? Quod sic solvitur. Novum quiddam atque mirabile erat futurum, et ideo per multam seriem temporum pradicendum. Non si subito atque omnibus incognitum evenisset, nullus hoc credere potuisset, cum etiam post tot revelationes, tot signa, tot praedicationes, tantam temporis moram, vix aliquos invenerit fidem praebentes. Aliter etiam solvitur, quod retro invenies.

Quaeritur, cum a muliere initium peccati, et ante mulierem a diabolo, unde dicitur in Evangelio quia ille homicida erat ab initio, et diabolus persuadendo, et mulier consentiendo, et viro persuadendo prius peccaverit: Apostolus de peccato loquens, quod per successionem posteritatis ac sobolis propagationem in omnes transierat, cur non serpenti illud ascribitur vel diabolo? — Responsio. Quod ex eo nulla penitus humana generatio. Mulieri iterum non ascribitur, quia non ex muliere, sed ex viro posteritas nominatur. Dignior enim sexus est, sicut alibi dicit Apostolus: Non vir ex muliere, sed mulier ex viro est. Viro igitur ascribitur, quia principaliter ex virili semine fit procreatio, quae originali corrumpitur peccato, et secundario ex muliebri, verbi grati, sicut ex grano semen principaliter procedit, et ex humore terrae secundario accrescit. Ex materia corrupta nihil integrum aut incorruptum potest nasci, juxta illud sancti Job: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* (Job. xiv, 4.) Si quis alius perquirat cur peior pars adversus meliorem praevaluit, hoc Dei iudicio relinquendum est; id tantum veraciter protestamur quod nisi anima simul et corpus hominis originali peccato subjacerent, non inde utrumque liberandum esset, non utrumque Filius Dei verus et homo sibi personaliter assumpsisset.

Rursus consequenter requiritur, si per baptismum hominibus peccatum originale remittitur, quid obstat ut poena ejusdem peccati non protinus absolvatur, neque timeat amplius mortem, sive alicui passioni subiaceat. Ad quod dicitur: Etiam in hoc providit nobis pius et misericors Dominus. In caelo siquidem nobis regnum et vitam meliorem, quam in hoc mundo esse potuerit, et jucundiorum praeparavit. Sed ad eam quis animum intendit, sciens se in hoc mundo perpetuo sine passione aliqua victurum, cum etiam timor mortis et caro nostra tot plena miseriis, mundus quoque pene suis contritionibus deletus, vix nos mittat ad Deum? Voluit igitur hanc vitam nobis amarescere, ut dulcescere amplius illa potuisset. Hinc post transgressionem protoplasti a Domino dictum est: *Videte ne sumit de ligno vite, et vivat in aeternum* (Gen. iii, 22). Praepitium est illa pellicula quam praepitabant Judaei: quam quia retinebant gentiles, non praepitanti, sed praepitum, id est, ipsa immunditia opprobrium habebant a Judaeis. Hanc pelliculam, quae sedes est libidinis, Deus Abraham ut recideret injunxit, ut ipse et alii per voluptuosam partem separata a corpore intelligent recedi omnes voluptates a mente, dignumque erat ut in eo membro magis originale peccatum puniretur, a quo etiam propagabatur. Ideo autem vir et non mulier est circumcisus, ut cum sint duo status animae, virilis et muliebis, quos Apostolus insequenti carne et spiritu vocat. Unde et Dominus in Evangelio: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Marc. xiv, 38). Ostenditur a carne fomitem peccati non esse ablatum justis ad probationem, a spiritu vero per gratiam ablatum esse, et consensum delectationis, et contagium ejusdem ad renuntiandum. Unde Apostolus cum repugnantiam fomitis in membris carnis et voluntas in spiritu perspexit, exclamavit: *Quis me liberabit a corpore mortis hujus, cum per me contra haec sine debitis?* (Rom. vii, 24.) Et subdit: *Gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum* (Ibid. 25): ut ostenderet se et de sua virtute delibere, et de divina

praesumere. Et tamen mulier, licet non sit circumcisa, solemnibus, hostiis et oblationibus, ab originali peccato purgata est. In membro autem illo magis amputatio peccati ostendi debuit, quia praeter ceteris omnibus magis peccato obnoxium tam propagatione originali in filios, quam perpetrato actuali in se ipso: ut quod et Adam prima die texit omnibus filiis ad concisionem, hoc Deus circumcidi fecit octava die nativitate ejusque ad remissionem, ut qui in initio saeculi peccato sunt infecti, et in hac vita magis punirentur a lege in membris originis et voluptatis, et in octava aetate finis saeculi post diem iudicii scoriari signarentur ab omni contagione peccati.

Quaeritur etiam cur circumcisio in viro et non in muliere, vel in virili et non in caeteris membris completa sit? — Responsio. In viro tantum, et non in muliere, ideo quia mulier statim post peccatum duplicem sententiam accepit: unam cum viro mortalitatis et passibilitatis pro transgressionem, alteram in eodem originali membro propagationis, ut sola pareret in dolore filios suos pro serpenti inobedientia, et viro deceptione. Ideoque dignum erat ut similiter vir qui scienter et plus peccaverat, duplicem sententiam reciperet: unam mortalitatis pro transgressionem, alteram circumcisionis in originali membro pro consensu hostis et uxoris suae. In virili autem et non in caeteris membris completa est circumcisio, tum quia nimis crudele et intolerabile esset in omnibus membris circumcidi, tum ut ostenderet quia extrinsecus non erat plenaria circumcisio mentis, quia circumcisio peccatum originale in originali membro puniret, temporalique sua poena pernam aeternam pro veniens, ut culpam auferret, sicut et lex caetera membra, quae per gratiam remittere non poterat, vindicando aufereret, sicut dentem pro dente, oculum pro oculo, et nec profectum virtutum nec actualium delictorum remissionem, nec gratiam adjutricem dabat; sed qui apud inultum transire non posse noverat, qui ut plenius et dulcius faceret in suo baptisate sine omni poena, sola et plena gratia aqua generationis totum hominem ablui praecipit, ut in omni parte sua totus interior homo ab omni peccato suo tam originali quam actuali mundari, et insuper in novum splendorem virtutum reformari grati et candidari videretur. In quo tante mysterio suo complendo, idoneum eligere curavit elementum, scilicet ut non vinum et oleum vel quemlibet liquorem pretiosum. Quae cum usquam sit venalis, sed omnibus gentibus gratuita, non ideo vilitatem irrogarent tanto sacramento: quia non est pretiosa, sed ex hoc quia non est venalis, aequae tam pauperibus quam divitibus idoneam se exhiberet, et ideo gratuitam Dei gratiam ostenderet, quia est gratuita; eandem necessariam, quia et ipsa omnibus est necessaria, cujus et interiore efficacia exprimeret sua exteriori.

Sicut enim aqua non solum praeter omnibus liquoribus sordes abluit, sed et candorem reducit, sic gratia baptismi non solum sordes omnium ablut vitiorum, sed incendia extinguens libidinum, candorem reducit omnium virtutum. Unde et baptismus post circumcisionem jure est superpositus, ut quia lex injustius carnis perfectum non potuit facere servientem, gratia perfectum faceret et observaret. Quae etiam aqua quia germinat et facit terram, bonorum operum fecunditatem denuntiat, et quot usus habet, tot sua mysteria significat.

Si, ut quidam opponunt, angelica natura incarnaretur, cum utique et angelus et homo in natura sua habeant peccare, facillime caderet noctrae fragilitati unita, cum utramque naturam per se constat peccasse, sicut constat humanam naturam nullo modo sine peccato esse posse, nisi subveniret ei divinitas.

Quaeritur quare Dominus discipulis suis non ante, sed post coenam corpus et sanguinem suum tradidit, cum nullus nisi Jesus illud Dominicum corpus et

sanguinem præsumat accipere? Ad quod dicitur quia non debuit Novum incipere Testamentum, nisi prius finito Veteri Testamento: idque ostenditur ubi dicit: *Desiderio desideravi pascha inducere vobiscum, antequam patiar* (Luc. xxii, 15); et item: *Mandatum novum do vobis. ut diligatis invicem, sicut dilexit vos Dominus Deus* (Joan. xiii, 34).

Tribus modis diaboli hominem percudit, videlicet

A in fronte, in latere, in tergo. In fronte, cum volenti alicui aliquid bonum opus incipere, in ipsa intentione suggerit aliquam extolentiam, dum putat se bene facturum, ac deinde gloriatur interius. In latere, ut dum agit, mente exaltatur. In tergo quoque, cum priusquam actum fuerit, videns sese recognoscens, tandem confessionem in ultimis facit.

DE PSALMORUM LIBRO EXEGESIS.

PRÆFATIO PRIMA.

In primo libro Paralipomenon legitur, cum propheta David devota Domino ætate senuisset, quatuor millia juvenum ex Israelitico populo delegisse, qui Psalmos, quos ipse Domini aspiratione protulerat, organis, citharis, nablis, tympanis, cymbalis, tubis, propria voce in magnam juranditatem supernæ gratiæ personarent. Ex quo numero indita nomina frequenter in titulis invenimus, ut Idithun, Asaph, filii Chore, et his similia: non quia ipsi (ut quidam volunt) auctores fuerint psalmodum, sed quoniam præpositi artificibus, administratores earum rerum probabiles existerunt, ut honorem de tali commemoratione sumentes, qui officio sancto devotis mentibus serviebant, maxime quia et nomina eorum intellectus rerum congruos indicare noscuntur. Hæc Cassiodorus. Item Hieronymus: « Scio, inquit, quosdam putare Psalterium in quinquaginta libros esse divisum, ut ubicunque apud Septuaginta Interpretes scriptum sit: *γύωτρο γύωτρο*, id est, Fiat, fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, Amen, amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, et maxime apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum volumen asserimus. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorem, qui ponuntur in titulis, David scilicet et Asaph, et filiorum Chore, Eman Ezraitæ, Moysi et Salomonis, et reliquorum, quos Esdras uno volumine comprehendit. Nam et titulus ipse Hebraicus *ספר דוד* quod interpretatur volumen hymnorum, apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. » Item Hilarius: « De his autem qui sine auctorem nominibus sub diversis superscriptionibus habentur, antiquorum virorum ista traditio est, quod ex eo psalmo cujus auctor in superscriptione præponitur, qui deinceps sine auctorem superscriptione succedunt, ejus existimandi sunt qui ante prioris psalmi auctor inscribitur. » Non est autem ignorantium indiscretum apud Hebræos numerum esse psalmodum, sed sine ordinis adnotatione esse conscriptos. Non enim illi: primus, aut secundus, aut tertius, aut quinquagesimus, aut centesimus

B prænotantur, sed sine discrimine aliquo ordines numerique permixti sunt. Esdra enim, ut antiqui traditores serunt, incompósitos eos, et pro auctorem ac temporum diversitate dispersos, in volumen unum collegit et retulit. Sed Septuaginta seniores secundum Moysi traditionem ac custodiam legis et doctrinam in synagoga manentes, posteaquam illis a rege Ptolemæo transferende ex Hebræo in Græcum sermonem totius legis cura mandata est, spiritali et celestis scientia virtutem intelligentes, in numerum eos atque ordinem redelegerunt, singulis quibusque numeris pro efficientia et absolute perfectis, perfectum et efficientem psalmodum ordinem deputantes. Denique tertius psalmus secundum historiam, quinquagesimo posterior est, sed certi sacramenti gratia prælatus: quinquagesimus quoque psalmus juxta historiam, quinquagesimo primo posterior est: sed quinquagesimi primi numeri virtus et perfectio exigebat, et Doeg Idumæi impœnitens, in David odium antèrius postponi, et posteriorè autè ferri, ut remissio peccatorum collocaretur in numero quinquagesimo: et pœna perfidiæ numerum constitutæ remissionis excedens careret venia, cum tempus et numerum pœnitentiæ perdidisset. Nam cum quinquagesimo, in quo est sabbatum sabbatorum, secundum Jubilæi anni præformationem peccatorum remissio sit constituta, constanter hic psalmus, in quo est pœnitentiæ antelata, et peccatorum remissio postulatur, in ordine hujus numeri collocatur. Tribus vero Psalmorum liber quinquagesimis continetur, et hoc ex ratione et numero beatæ illius nostræ expectationis existit. Qui enim singularum quinquagesimarum consummationem diligenter advertat providentiam dispositorum in hunc ordinem psalmodum, cum dispensatione nostræ salutis conveniri reperiet. Primo siquidem in novum hominem per peccatorum remissionem nascimur. Deinde post pœnitentiæ remissionem, regnum Domini futurum in sanctæ illius civitatis Jerusalem tempora speramus, ad ultimum consummata in nos celestis gloria, debitas Deo laudes universitas spirituum prædicat. Amen.

ENARRATIO, QUALITER SPIRITUS SANCTUS PSALTERIUM DICTAVERIT.

David filius Jesse, cum esset in regno suo, quatuor legit qui psalmos facerent, Asaph, Eman, Ethan et Idithun. Novem sunt ipsius David, lxxii ipse David, xxxii non sunt superscripti: duodecim in Asaph, duodecim Idithun, et novem filiorum Chore: duo in Aggæo et Zacharia: unum Moysi, et unum Salomon. Ergo lxxxviii dicebant psalmos, et a synphula et cithara percutiebatur Abiud, cum David reducisset arcam Dei in Jerusalem post annos quadraginta revocata ab Azotitis, et mansit in domo Aminadab: hanc imposuit in subjugali noto, et abduxit in Jerusalem, et electis ex

omni genere filiorum Israel lxx viros. Ex tribu autem Levi cclxxx viros, ex quibus quatuor viros principes præesse cantionibus constituit, Asaph et Ethan, Eman et Idithun. Unicuique eorum dividens lxx viros subclamantes laudem canticorum Domino: et unus quidem eorum seriebat cymbala, alius cynira, alius cithara: alius vero tuba cornea exaltans. In medio autem illorum stabat David, tenens ipse Psalterium: arcum autem antecedeabant septem chori, et sacrificia vitalorum. Populus autem universus sequebatur arcam. Sunt itaque universi psalmi cl. Quorum quidem, ut supra dicitur